วิจารณ์หนังสือ : Book Review

การพัฒนาจริยธรรม

ETHICAL DEVELOPMENT

ผู้เขียน : พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต)

ปีที่พิมพ์ : 2551

จำนวนหน้า : 102 หน้า

สำนักพิมพ์ : บริษัท พิมพ์สวย จำกัด

ISBN : 974-7890-21-6

[1]พระจตุรงค์ จตุราภินนฺโท (บัวช่วย) และ [2]พระครูปริยัติพัฒนบัณฑิต

[1]Phra Jaturong Jaturphinanto (Buachauy) and [2]Phrakru Pariyattiphattanabundit

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Jaturung.2538@gmail.com

Received: October 20, 2024; **Revised**: November 7, 2024; **Accepted**: December 28,2024

บทคัดย่อ

การพัฒนาจริยธรรม ผู้ปฏิบัติจะต้องเริ่มจากการมีความยึดมั่นในคุณงามความดี มีความมุ่งมั่นในการปฏิบัติตามหลักจริยธรรม มีสติพิจารณาและยกระดับจริยธรรมให้สูงขึ้นอยู่เสมอ โดยมีเป้าหมายคือการสร้างความสงบสุขร่มเย็นให้เกิดแก่ตนเองและสังคม นอกจากนี้ผู้ที่จะพัฒนา

[1] นิสิต, หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พธ.ด.) สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

[2] รองศาสตราจารย์, ดร., สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

จริยธรรมต้องมีคุณสมบัติที่เหมาะสม เช่น ความพร้อมที่จะพัฒนาจริยธรรม การมีจิตใจที่โน้มไปในทางการปฏิบัติจริยธรรม การรู้จุดเด่นจุดด้อยของตนเอง เพื่อให้พัฒนาจริยธรรมมีความเหมาะสมแก่ผู้ปฏิบัติ เป็นต้น ถ้าบุคคลมีจริยธรรมจะช่วยให้สังคมสงบสุข ก็จะสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข มีการดำเนินชีวิตเป็นไปอย่างราบรื่น และมีการพัฒนาตนเองเสมอ

คำสำคัญ : การพัฒนา,จริยธรรม,เสรีภาพ,สันโดษ,อนิจจัง

Abstract

The ethical development, practitioners must start by adhering to goodness, having determination to practice ethical principles, being mindfulness of considering and always raising the level of ethics. The goal is to create peace and happiness for oneself and society. In addition, those who will develop ethics must have appropriate qualities, such as readiness to develop ethics, having a mind that is inclined towards practicing ethics, knowing one's own strengths and weaknesses so that the development of ethics is appropriate for the practitioner etc.. If individuals have ethics, it will help society be peaceful, and they will be able to live together happily, having smooth lives, and having develop themselves always.

Keywords: Development, Ethics, Freedom, Solitude, Impermanence

ความนำ

หนังสือเรื่อง“การพัฒนาจริยธรรม”บรรณาธิการ : ไม่ปรากฏ ออกแบบปก : พระชัยยศ พุทธิวโร ISBN : 974-7890-21-6 หนังสือนี้พิมพ์เผยแผ่มาแล้วหลายครั้ง ครั้งแรกจัดพิมพ์ ในหนังสือเพื่ออนาคตของการศึกษาไทย พ.ศ.2531 จัดพิมพ์โดยกองทุนศาสตราจารย์ ดร.อุบล เรียงสุวรรณ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ หนังสือเล่มนี้มีจำนวน 102 หน้า ขนาดของการพิมพ์ขนาด 16 หน้ายก เป็นคำบรรยายในการสัมมนาทางวิชาการ จัดโดยกรมการศึกษานอกโรงเรียนที่จังหวัดนครปฐม วันที่ 21 กันยายน พ.ศ. 2530 พิมพ์ที่ บริษัท พิมพ์สวย จำกัด : กรุงเทพมหานคร

หนังสือเล่มนี้เป็นขนาดพกพาที่น่าสนใจ สำหรับผู้ที่ต้องการพัฒนาตนเองในด้านคุณธรรมและจริยธรรม ผู้เขียนซึ่งเป็นนักปรัชญาชื่อดัง ได้รวบรวมหลักการทางจริยธรรมที่สำคัญจากหลากหลายวัฒนธรรมมาอธิบายอย่างเข้าใจง่าย พร้อมยกตัวอย่างจากชีวิตประจำวัน ทำให้ผู้อ่านสามารถนำหลักการเหล่านั้นไปปรับใช้ในชีวิตจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ

โครงสร้างของเนื้อหา

หนังสือ การพัฒนาจริยธรรม เล่มนี้ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต) หรือราชทินนามใหม่ที่ เจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) มีจำนวน 102 หน้า พิมพ์ที่ บริษัทพิมพ์สวย จำกัด 5/5 ถนนเทศบาลรังสฤษฏ์เหนือ แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพมหานคร

หนังสือธรรมเล่มนี้ ได้แบ่งเนื้อหาออกเป็น 3 ประเด็น ดังนี้ **ประเด็นที่ 1** เรื่องเสรีภาพในการแสดงออก **ประเด็นที่ 2** เรื่องสันโดษ **ประเด็นที่ 3** เรื่องปลงอนิจจังได้สบายใจ

ทัศนะของผู้ศึกษา เห็นว่าการวางโครงสร้างของหนังสือมีการเรียงลำดับความสำคัญของหัวข้อได้อย่างต่อเนื่อง แสดงให้เห็นว่าผู้เขียนมีความชำนาญในการนำเสนอข้อมูลให้กับผู้อ่านเป็นอย่างดี การนำเสนอเนื้อหาที่เป็นขั้นเป็นตอนแบบนี้ ช่วยให้ผู้อ่านสามารถสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับหัวข้อที่กล่าวถึงในหนังสือ ได้อย่างเป็นระบบและสมบูรณ์

สารัตถะของเนื้อหา

เนื้อหาในเล่มนี้จะอธิบายถึงระบบจริยธรรมที่ครบวงจร ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ประเด็น ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

ประเด็นที่ 1 เสรีภาพในการแสดงออก การฝึกและการใช้จริยธรรมต้องเป็นการปฏิบัติที่ครบวงจร หรืออีกคำหนึ่งก็คือ บูรณาการ จริยธรรมเป็นเรื่องที่จะต้องครบวงจรถ้าไม่ครบวงจรก็จะเกิดผลเสียยกตัวอย่าง การแสดงออกโดยเสรียุคประชาธิปไตย การมีเสรีภาพในการแสดงออกหรือการแสดงออกอย่างเสรีเป็นองค์ประกอบอย่างหนึ่งในสังคมประชาธิปไตย และเป็นองค์ประกอบทางจริยธรรมด้วย จริยธรรมแต่ละข้อย่อมมีความสัมพันธ์กับข้ออื่น โดยมีจุดมุ่งหมายและการรับส่งต่อกันไปเป็นทอดๆ เพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายนั้น การแสดงออกอย่างเสรีภาพมีการกล่าวถึงในหลายแง่มุม เช่น แง่มุมด้านความสัมพันธ์ เราแสดงความคิดเห็นออกไปเราต้องยอมให้คนอื่นแสดงความคิดเห็นโดยเสรีคือยอมรับฟังเขาด้วย โดยนัยนี้เสรีภาพในการแสดงออกก็คู่กันกับการรับฟังผู้อื่นและการแสงหาปัญญาเป็นฐาน ถ้าจะฝึกการแสดงออกโดยเสรีก็ต้องฝึกการรับฟังผู้อื่นด้วยและต้องโยงไปหาการใฝ่รู้ความจริง จะฝึกแต่การแสดงออกโดยเสรีอย่างเดียวไม่ได้ ในระบบจริยธรรมที่ครบวงจร การแสดงออกโดยเสรีนั้นจะเป็นไปเพื่อจุดมุ่งหมายที่แท้จริง โดยจะต้องเป็นพฤติกรรมแห่ง

การแสวงปัญญาหรือแสวงหาสัจจธรรม ต้องการเข้าถึงความรู้จริงเรามีการแสดงออกโดยเสรี เพื่อว่าคนจะได้ฝึกหัดใช้ความคิดและเหตุผลจะได้มาแลกเปลี่ยนเสริมความคิดเห็นซึ่งกันและกัน เอาภูมิปัญญาช่วยเสริมกันเป็นส่วนหนึ่งขององค์ประกอบในกระบวนการที่จะเข้าสู่การรู้แจ้งสัจจธรรม และเป็นการดึงเอาศักยภาพของแต่ละบุคคลออกมาใช้ประโยชน์ หรือเปิดช่องทางให้ศักยภาพของแต่ละบุคคลหลั่งไหลออกมารวมกันเป็นกระแสแห่งพลังปัญญาธรรม ที่จะปัญหาหรือทำการสร้างสรรค์ให้สำเร็จผลตามหลักแห่งประชาธิปไตย หาปราศจากความมุ่งหมายการแสดงออกเสรีก็เลื่อนลอยไร้ประโยชน์และจะออกไปสู่ทางแห่งการก่อโทษ การแสดงออกโดยเสรีที่แท้ย่อมเป็นอย่างนี้ พื้นฐานและสาระอันนี้จะต้องหยิบขึ้นมาให้ได้คือจะต้องฝึกแสวงหาปัญญา ทำความใฝ่รู้ให้เกิดขึ้นพร้อมกันไปกับการรับฟังผู้อื่น ฝึกเนื้อแท้ในใจคือการใฝ่แสวงหาปัญญา และฝึกภายนอกคือการรับฟังผู้อื่น นอกจากนั้นก็ต้องฝึกความีระเบียบวินัย คุมการแสดงออกให้อยู่ในขอบเขตแห่งกฎเกณฑ์ของสังคมและปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนในสังคมตลอดจนความรับผิดชอบต่อตัวเองอย่างนี้จึงจะเป็นจริยธรรมที่ครบวงจร แต่จริยธรรมในปัจจุบันมีการฝึกอย่างรายการสินค้ายกเอามาเป็นอย่างๆ ว่าข้อนี้มีความหมายอย่างนี้ มีวิธีการผลิตอย่างนี้เป็นข้อๆ โดยไม่สัมพันธ์ไม่เชื่อมโยง ไม่สอดคล้องกับธรรมชาติของจริยธรรมจึงอย่างที่จะได้ผลดี (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), 2551, 57-64.) ซึ่งในประเด็นนี้มีความคล้ายคลึงกับ (พระราชนันทมุนี (หลวงพ่อปัญญานันทะ)) ได้ให้ความหมายของเสรีภาพไว้ว่า เสรีภาพหมายถึง จิตใจที่เป็นอิสระไม่อยู่ใต้อำนาจของอะไร ๆ ไม่เป็นทาสของอำนาจกิเลสฝ่ายต่ำ การเป็นทาสทำให้เป็นทุกข์อย่างที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า สัพพัง ปะระวะสัง ทุกขัง แปลว่า เป็นทาสของสิ่งทั้งปวงเป็นทุกข์ ตรงข้ามกับที่ตรัสว่า สัพพัง อิสสะริยัง สุขัง แปลว่าเป็นไทอยู่เหนือสิ่งทั้งปวงเป็นสุข จิตที่เป็นไทนั้นเรียกว่าเสรีภาพ (พระราชนันทมุนี (หลวงพ่อปัญญานันทะ), 74-75)

ทัศนะของผู้ศึกษา มีความเห็นว่านักปราชญ์ทั้งสองนี้มีแนวคิดคล้ายคลึงกัน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต)) การแสดงออกอย่างเสรีภาพต้องรับฟังผู้อื่นและต้องโยงไปหาการใฝ่รู้ความจริง การแสดงออกโดยเสรีนั้นจะเป็นไปเพื่อจุดมุ่งหมายที่แท้จริง โดยจะต้องเป็นพฤติกรรมแห่งการแสวงปัญญาหรือแสวงหาสัจจธรรม (พระราชนันทมุนี) เสรีภาพหมายถึง จิตใจที่เป็นอิสระไม่อยู่ใต้อำนาจของอะไร ๆ ไม่เป็นทาสของอำนาจกิเลสฝ่ายต่ำ การเป็นทาสทำให้เป็นทุกข์ ด้วยเหตุนี้เสรีภาพในมุมมองของพระพรหมคุณาภรณ์ เป็นเสรีภาพที่อยู่บนพื้นฐานของจริยธรรม ออกมาจากจิตใจ มองจิตภาพ ในขณะเดียวกันเสรีภาพของพระราชนันทมุนี จิตใจที่เป็นอิสระ ไม่ถูกควบคุมโดยกิเลสหรืออำนาจใด ๆ เปรียบเสมือนการเป็นไท ไม่เป็นทาสของสิ่งใด

ประเด็นที่ 2 สันโดษ แปลว่าความพอใจตามมีตามได้ พอใจในสิ่งที่ตัวมีสันโดษแล้วก็จะมีความสุขเพราะพอใจในสิ่งที่เรามีแล้วเราไม่ทะเยอะทะยาน ไม่ดิ้นรนขวนขวายก็มีความสุขได้ การมี

ความสุขเป็นผลพลอยได้ของสันโดษ ในอีกแง่หนึ่งสันโดษนี้ป้องกันความโลภคือไม่ให้โลภของผู้อื่น ให้มั่นอยู่ที่ของตัวเองให้พอใจในสิ่งที่ตัวมีที่เป็นสมบัติของตนเอง ซึ่งมีความหมายไปถึงว่ามีความพอใจในสิ่งที่เป็นของๆตนที่ได้มาด้วยเรี่ยวแรงความเพียรพยายามของตนเองและโดยชอบธรรม สันโดษนี้จึงป้องกันความโลภและการทุจริตคือต้องมาด้วยความเพียรพยายามของตนเองและโดยชอบธรรมไม่ใช่ไปขโมยของเขามาไม่ได้ไปละเมิดคนอื่นมา ไม่ได้ไปเอาของใครมาพอสรุปอย่างนี้ความหมายก็กว้างขึ้น และไปสัมพันธ์กับเรื่องอื่นสัมพันธ์ในแง่ที่ว่าเมื่อสันโดษพอใจของตน แต่การที่จะได้เป็นของตัวเอง ก็ต้องได้มาด้วยความเพียรพยายามของตนเองลงมือปฏิบัติเองโดยชอบธรรม โดยสุจริตความหมายเริ่มกว้างขึ้นแต่ก็ยังไม่ครบวงจร สันโดษนี้พระพุทธเจ้าทรงสอนเน้นเป็นพิเศษสำหรับพระสงฆ์เพราะว่าชีวิตของพระสงฆ์นี้มีหลักการเบื้องต้นว่าเป็นตนที่ชาวบ้านเลี้ยง จึงต้องทำตัวให้เขาเลี้ยงง่ายแล้วก็อยู่อย่างง่าย อยู่ง่ายก็หมายความว่ามีวัตถุแต่เพียงพอประมาณเท่าที่จำเป็นหรือเท่าที่สัปปายะ นี่ก็คือการที่จะต้องสันโดษ เหตุผลที่พระสงฆ์ต้องสันโดษนั้นนอกจากเพื่อทำตัวให้เขาเลี้ยงง่ายแล้ว ที่สำคัญยิ่งและสัมพันธ์กับการเป็นผู้เลี้ยงง่ายนั้น ก็คือจะได้ตัดความวุ่นวาย ความกังวลในการแสวงหาวัตถุ และจะได้มุ่งมั่นทำกิจหน้าที่หรืองานของพระสงฆ์ได้เต็มที่ ในหลักพระพุทธศาสนาธรรมะต่างๆ มักจะมาเป็นคู่กัน เช่น ศรัทธาก็จะมีปัญญาควบคู่มา ถ้าสันโดษมาความเพียรก็มักจะมาด้วยเพราะเมื่อสันโดษในเรื่องบำรุงบำเรอตัวเองแล้วก็จะได้มีเวลาและแรงงานที่สงวนไว้นั้น ไปใช้ในการเพียรพยายามทำกิจหน้าที่ของต้น สันโดษนำมาใช้กับคนทั่วไปคือไม่มัวเมาไม่หลงใหลเพลิดเพลินกับการบำรุงบำเรอตัวเองก็จะไม่รักงาน จิตใจก็จะคอยใฝ่แสวงหาแต่สิ่งบำรุงบำเรอ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2551, 70-76.) นั้นซึ่งประเด็นนี้มีสอดคล้องกับ (พุทธทาสภิกขุ) ได้แสดงทัศนะเรื่องสันโดษไว้ในหนังสือคู่มือพ้นทุกข์ว่า คำว่าสันโดษ แปลว่า ยินดีด้วยสิ่งที่มีอยู่ได้อะไรมาต้องมีความยินดีในสิ่งนั้นในฐานะที่มันมีอยู่หรือได้มาทั้งนี้เพื่อให้เกิดความพอใจที่ได้ทำลงไปแล้ว ไม่ใช่หมายความว่าให้หยุดเพียงเท่านั้นถ้าพิจารณาให้ลึกซึ้งกว่านี้สิ่งที่เรียกว่าสันโดษนั้น มันยังมีความหมายอีกหลายอย่างคือเมื่อพิจารณาถึงปัจจัยที่สำคัญของมนุษย์เรามีอยู่ 4 อย่าง คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยาแก้โรค ล้วนเรียกว่าเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชีวิต ถ้าเราไม่รู้จักอิ่ม ไม่รู้จักพอ ไม่รู้จักยินดีด้วยวัตถุ 4 อย่างนี้เท่าที่ควรมีควรได้ไม่สิ้นสุดแล้วเราจะไปทำ สิ่งที่วิเศษที่เป็นอุดมคติของพระพุทธศาสนา หรือของโลกทั่วไปได้อย่างไรกัน (พุทธทาสภิกขุ, 2536, 75.)

ทัศนะของผู้ศึกษาว่าแนวคิดของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต) และพระพุทธทาสภิกขุ มีความสอดคล้องกันในประเด็นความพอใจในสิ่งที่มีอยู่ การไม่ยึดติดกับสิ่งภายนอก และการรู้จักเพียงพอ ซึ่งเป็นแนวทางที่นำไปสู่ความสุขและความสงบภายในใจ ทั้งสองท่านต่างเน้นย้ำถึงความสำคัญของการมีสติในการดำเนินชีวิต และการรู้จักกตัญญูกตเวทีต่อสิ่งที่ตนเองมี พระพรหม

คุณาภรณ์เน้นถึงการสันโดษยินดีตามมีตามได้ การไม่ดิ้นรนจนเกินตัว และการไม่โลภอยากได้ของผู้อื่น ขณะที่พระพุทธทาสภิกขุสอนให้ยินดีในสิ่งที่ได้มา และไม่ยึดติดกับสิ่งที่เป็นไป ไม่ว่าจะเป็นสุขหรือทุกข์ การที่ทั้งสองท่านมีความเห็นพ้องกันในประเด็นนี้ อาจเป็นเพราะทั้งสองท่านมีความเข้าใจธรรมะอย่างลึกซึ้ง และสามารถถ่ายทอดหลักธรรมเหล่านั้นออกมาได้อย่างชัดเจนและเข้าใจง่าย

ประเด็นที่ 3 ปลงอนิจจังได้สบายใจ อนิจจัง คือการให้รู้เท่าทันคติธรรมดามองเห็นความไม่เที่ยงแท้ของสิ่งทั้งหลาย เมื่อเกิดความพินาศแตกสลาย ความพลัดพรากจากกันเป็นต้น ทำใจได้ง่ายปลงใจได้ว่านี้เป็นอนิจจังเป็นธรรมดาของสังขารทั้งหลาย ที่มีความไม่เที่ยงแท้แน่นอน เกิดขึ้นตั้งอยู่ แล้วก็ดับไป พอเรารู้แล้วก็ปลงอนิจจังเมื่อปลงได้ก็มีความสุขจิตใจก็สบาย อย่างน้อยก็คลายเศร้าหายทุกข์หรือทุกข์น้อยลง การปลงอนิจจังได้ก็มีลักษณะที่ดีอย่างหนึ่งแต่ถ้าปฏิบัติไม่ถูกต้อง ก็อาจจะเกิดผลเสียคือคนทั่วไปการที่ดิ้นรนขวนขวายทำอะไรต่างๆ มันมักจะต้องมาจากการที่มีอะไรบีบคั้น เช่นว่ามีทุกข์มีภัยเกิดขึ้นก็ต้องดิ้นรนขวนขวายพยายามต่อสู้เพื่อป้องกันแก้ไขตนเองให้พ้นจากภัยอันตราย ถ้าไม่มีจริยธรรมก็จะต้องใช้สิ่งบีบคั้นคือภัยหรือทุกข์มาขับดันให้ดิ้นรนขวนขวาย ภัยอันตรายนี้รวมไปถึงความกลัวคือการบังคับกัน ทำให้เกิดความกลัวความกลัวต่อเจ้านายความกลัวต่อการเสียยศอำนาจเป็นตัวบีบคั้น นี่เป็นวิสัยของมนุษย์ธรรมดาต้องถูกทุกข์ภัยเช่นความเดือนร้อนแต่พอมีความสุขสบายคนเราจะเป็นอย่างไรก็มีความโน้มเอียงไปในทางจะหยุดนิ่งไม่ต้องทำอะไรก็สบายแล้ว (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), 2551, 76-88.) ซึ่งประเด็นนี้มีความคล้ายคลึงกับ (พุทธทาสภิกขุ) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับเรื่องไตรลักษณ์ไว้ในหนังสือ “คู่มือมนุษย์” ว่า พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนว่า มนุษย์จะต้องพิจารณาเป็นเบื้องต้น ถึงความลำบากและความทุกข์ที่มีอยู่ว่าคืออะไร ความเกิดขึ้น ความเป็นอยู่ ความเศร้าโศกเสียใจ ความเปลี่ยนแปลงไป เป็นทุกข์หรือว่าอะไรเป็นทุกข์ และอะไรคือมูลเหตุให้เกิดทุกข์ ความเป็นจริง ลักษณะของความเปลี่ยนแปลงมีอยู่ตลอดเวลา คือมีความเกิดขึ้น ตั้งอยู่ แล้วก็ดับสลายไป เป็นไปอย่างรวดเร็ว แต่หากว่าบุคคลมีความไม่รู้แจ้งในลักษณะนี้ จึงไม่สามารถมองเห็นหรือเข้าถึงได้ง่าย คือการรู้แจ้งในไตรลักษณ์ว่า สิ่งทั้งหลายทั้งปวง ประกอบอยู่ด้วยลักษณะอันเรียกว่า ไตรลักษณ์ หรือลักษณะ ๓ ประการ กล่าว คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา (พุทธทาสภิกขุ, 2536, 31.)

ทัศนะของผู้ศึกษา มีความเห็นว่าผู้เขียนทั้งสองนี้มีแนวคิดคล้ายคลึงกัน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต)) อนิจจัง คือการให้รู้เท่าทันคติธรรมดามองเห็นความไม่เที่ยงแท้ของสิ่งทั้งหลายเกิดขึ้น ตั้งอยู่และดับไปในที่สุดเมื่อปลงอนิจจังได้แล้วทำให้มีความสุขจิตใจสบาย (พุทธทาสภิกขุ) พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอน ว่า มนุษย์ควรเริ่มต้นด้วย การพิจารณาความทุกข์ ความทุกข์ คือความลำบากกาย ลำบากใจ ความไม่สบายกาย ไม่สบายใจ สาเหตุของทุกข์ คือ อวิชชา พ้นจากทุกข์ คือ การบรรลุนิพพานวิธีการบรรลุนิพพาน คือ การปฏิบัติตามมัชฌิมาปฏิปทา การรู้แจ้งในไตรลักษณ์

เป็นกุญแจสำคัญในการพ้นจากทุกข์ ด้วยเหตุนี้ นักปราชญ์ทั้งสองท่าน มองเรื่องอนิจจังเป็นการคลายทุกข์ ปลงอนิจจังได้สบายใจ ทุกข์มีเพราะยึด ทุกข์ยึดเพราะอยาก ทุกข์มากเพราะพลอย ทุกข์น้อยเพราะหยุด ทุกข์หลุดเพราะปล่อย

จุดเด่นของหนังสือ: หนังสือเล่มนี้ เป็นหนังสือที่ถอดจากการบรรยายของพระพรหมคุณาภรณ์ ซึ่งพระเดชพระคุณได้บรรยายให้กับกรมการศึกษานอกโรงเรียนที่จังหวัดนครปฐมฟัง เป็นเรื่องราวที่มีความน่าสนใจมีหลักธรรมในการพัฒนาชีวิตและหลักการดำรงชีวิต เนื้อหาสาระที่มีความกระชับไม่คลุมเครือการใช้ภาษาใช้ถอยคำที่อ่านง่าย เว้นวรรคตอนได้เหมาะสมทำให้ผู้ที่ศึกษาในหนังสือเล่มนี้มีความสนุกเพลิดเพลิน อยากที่จะศึกษาต่อจนจบเล่ม จุดเด่นสำคัญในหนังสือเล่มนี้ คือ 1) การใช้ภาษาที่อ่านง่ายตัวอักษรที่เป็นสากล 2) การเรียบเรียงมีความต่อเนื่องไม่ขาดช่วงไม่กระท่อนกระแท่น 3) การใช้ภาษาที่ไพเราะเหมาะสมและทันสมัย

จุดที่ควรพิจารณา: ในหนังสือเล่มนี้ชื่อเรื่องการพัฒนาจริยธรรม แต่ในเนื้อหามีการอธิบายการพัฒนาจริยธรรมค่อยข้างน้อย ส่วนมากจะอธิบายในภาพกว้างไม่เจาะลึกลงไปถึงหลักการพัฒนาจริยธรรม และในเนื้อหาท้ายๆเล่มจะมีการอธิบายหลักไตรลักษณ์ แต่ในหนังสือเล่มนี้ได้อธิบายเฉพาะหลักอนิจจังเพียงอย่างเดียว จึงจะทำให้ผู้ศึกษาต้องไปศึกษาเพิ่มเติม จึงอยากเสนอแนะให้การถอดบทความให้ลงลึกไปทางในเนื้อหาของจริยธรรมให้มาก

บทสรุป

เสรีภาพในการแสดงออก ไม่ใช่เพียงแค่การพูดอะไรก็ได้ แต่เป็นการใช้เสรีภาพอย่างสร้างสรรค์ โดยมีพื้นฐานมาจากการแสวงหาความรู้และความจริง เสรีภาพเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาสังคมและการแก้ไขปัญหาต่างๆ เสรีภาพควรตระหนักในความเข้าสังคมและคนรอบข้าง การรับฟัง และการแสวงหาความรู้ควบคู่กันไป สันโดษ คือการรู้จักพอใจในสิ่งที่ตนมี ไม่โลภมาก และยินดีกับสิ่งที่ได้มาโดยชอบธรรม นำไปสู่ความสุขที่ยั่งยืน ลดความทุกข์ และเป็นพื้นฐานของการพัฒนาตนเองต้องฝึกฝนตนเองให้รู้จักพอใจ และไม่ยึดติดกับสิ่งภายนอก อนิจจัง คือทุกสิ่งในโลกนี้ไม่เที่ยงแท้ เกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไป การเข้าใจอนิจจังจะช่วยให้เราปล่อยวางความยึดมั่นถือมั่นลดความทุกข์ และการฝึกพิจารณาความไม่เที่ยงของสิ่งต่างๆ เพื่อให้เกิดปัญญา ทั้ง 3 ประเด็นนี้ล้วนเป็นหลักธรรมที่สำคัญในการดำเนินชีวิต การนำหลักธรรมเหล่านี้มาปฏิบัติจะช่วยให้เรามีชีวิตที่มีความสุข สงบ และเป็นอิสระจากความทุกข์

องค์ความรู้ที่ได้รับจากการศึกษา

ผู้ศึกษาสรุปการพัฒนาจริยธรรม ได้ดังนี้

เสรีภาพ แบ่งออกเป็น 2 อย่างคือ 1) เสรีภาพในกฎเกณฑ์กติกา เกี่ยวข้องกับการมีเสรีภาพหรือความอิสระในการกระทำหรือแสดงออก แต่ยังคงอยู่ภายใต้ขอบเขตหรือข้อจำกัดที่กฎหมายหรือกติกากำหนดไว้ แนวคิดนี้ยอมรับว่าการมีเสรีภาพอย่างสมบูรณ์ไม่สามารถอยู่ได้โดยปราศจากกฎระเบียบหรือข้อบังคับใดๆ เพราะอาจก่อให้เกิดความวุ่นวายหรือผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น กฎเกณฑ์หรือกติกาทำหน้าที่เป็นกลไกที่ช่วยรักษาความสมดุลระหว่างเสรีภาพของแต่ละบุคคลและผลประโยชน์ส่วนรวม โดยการมีกติกาไม่ได้หมายถึงการจำกัดเสรีภาพ แต่เป็นการกำหนดขอบเขตที่ทุกคนสามารถใช้เสรีภาพของตนได้อย่างเท่าเทียมและยุติธรรม 2) เสรีภาพในธาตุขันธ์ มีความสัมพันธ์กับปรัชญาและศาสนาที่มุ่งเน้นการทำความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติของร่างกายและจิตใจ โดยธาตุขันธ์ ในบริบทของพุทธศาสนาหมายถึงร่างกายหรือส่วนประกอบของชีวิตมนุษย์ ซึ่งประกอบด้วยธาตุสี่และขันธ์ห้าเป็นองค์ประกอบพื้นฐานของการดำรงอยู่

สันโดษ คือ การรู้จักพอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่ ไม่โลภมาก และยินดีกับสิ่งที่ได้มาโดยชอบธรรม เป็นคุณธรรมที่สำคัญอย่างยิ่งในพระพุทธศาสนา และมีประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ทุกคน 1) ความพอใจไม่ใช่เพียงแค่พอใจในปัจจุบัน แต่ยังรวมถึงความยินดีในสิ่งที่ได้ทำไปแล้วด้วย 2) ความไม่โลภไม่ปรารถนาในสิ่งที่ไม่ใช่ของตน และไม่เบียดเบียนผู้อื่นเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ต้องการ 3) ความเพียรพยายามสิ่งที่ได้มาต้องเป็นผลมาจากความพยายามของตนเองด้วยความสุจริต 4) ความสงบเมื่อสันโดษแล้ว จิตใจจะสงบ ไม่วุ่นวายกับการแสวงหาสิ่งอื่นอีก 5) ความสุขสันโดษนำไปสู่ความสุขที่ยั่งยืน ไม่ใช่ความสุขที่เกิดจากการได้มาซึ่งวัตถุภายนอก

อนิจจัง คือ สัจธรรมที่ว่าทุกสิ่งในโลกนี้ล้วนไม่เที่ยงแท้ เกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไป เป็นวัฏจักรที่ไม่สามารถหยุดยั้งได้ เมื่อเข้าใจและยอมรับในความไม่เที่ยงนี้ จะนำไปสู่ความสงบทางใจและการปล่อยวางสิ่งที่ยึดมั่นถือมั่น ผลของการเข้าใจอนิจจัง 1) ความสงบทางใจ เมื่อเข้าใจว่าทุกสิ่งเป็นอนิจจัง จะทำให้ไม่ยึดติดกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งมากเกินไป เมื่อเกิดความสูญเสียหรือการเปลี่ยนแปลง ก็จะสามารถรับได้อย่างสงบ 2) ลดความทุกข์ การยึดติดกับสิ่งที่ไม่เที่ยงแท้เป็นสาเหตุสำคัญของความทุกข์ เมื่อปล่อยวางได้ ความทุกข์ก็จะลดลง 3) เพิ่มพูนปัญญา การพิจารณาถึงความไม่เที่ยงของสิ่งต่างๆ จะช่วยให้เกิดปัญญาในการดำเนินชีวิต 4) สร้างความสมดุล การเข้าใจอนิจจังจะช่วยให้เราไม่หลงใหลในความสุขมากเกินไป หรือจมอยู่กับความทุกข์นานเกินไป

เอกสารอ้างอิง

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2551). *การพัฒนาจริยธรรม.* กรุงเทพฯ: บริษัทพิมพ์สวย จำกัด.

พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2557). *ธรรมราชา.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระราชนันทมุนี (หลวงพ่อปัญญานันทะ). (ม.ป.ป.). *อยู่กันด้วยความรัก.* กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์สหมิตร จำกัด.

พุทธทาสภิกขุ. (2536). *คู่มือพ้นทุกข์.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ธรรมสภา.

วศิน อินทสระ. (2550).*หลักธรรมอันเป็นหัวใจพระพุทธศาสนา.* พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เม็ดทราย.

ม จ ร
วารสาร พุทธศาสตร์
มจร.อุบลราชธานี